

**СПІВПРАЦЯ МИХАЙЛА ВОЗНЯКА ІЗ ВСЕУКРАЇНСЬКОЮ
АКАДЕМІЄЮ НАУК У 1920–1930-х рр.
(за матеріалами фондів відділу рукописів Львівської
національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника)**

Данило Кравець

*науковий співробітник відділу рукописів
ЛННБ України ім. В. Стефаника, канд. іст. наук*

На матеріалах особового архівного фонду відомого західноукраїнського літературознавця та фольклориста М. Возняка, який зберігається у відділі рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаника, простежено історію співпраці вченого із Всеукраїнською академією наук у міжвоєнний період. На основі епістолярної спадщини фондоутворювача охарактеризовано його контакти як з ВУАН, її членами та інституціями, так із іншими науковими установами радянської України 1920–1930-х рр.

Ключові слова: *М. Возняк, М. Грушевський, ВУАН, радянська Україна, епістолярій.*

Based on personal papers of famous Ukrainian philologist and folklorist M. Vozniak that are kept in the Department of manuscripts at Vasyl Stefanyk national scientific library of Ukraine in Lviv, paper characterize collaboration of the scientist with Ukrainian Academy of Sciences (UAS) in Kyiv in 1920s–1930s. Thanks to the epistolary heritage of M. Vozniak we can trace his cooperation with UAS, it's members and departments and with other scientific institutions of the Soviet Ukraine.

Keywords: *M. Vozniak, M. Hrushevskiy, UAS, Soviet Ukraine, epistolary.*

На матеріалах личного архівного фонда известного западноукраинского литературоведа и фольклориста М. Возняка, материалы которого хранятся в отделе рукописей Львовской национальной научной библиотеки Украины имени В. Стефаника, отслежена история сотрудничества ученого с Всеукраинской академией наук в междувоенный период. Эпистолярный фондооснователь раскрывает его контакты с ВУАН, ее членами и институциями, а также с другими научными учреждениями советской Украины 1920–1930-х гг.

Ключевые слова: *М. Возняк, М. Грушевский, ВУАН, советская Украина, эпистолярий.*

Михайло Степанович Возняк (1881–1954) народився на Львівщині у сім'ї малоземельних селян. За наполяганням богослова Д. Гури М. Возняк упродовж 1897–1904 рр. навчався у Львівській академічній гімназії. Вступивши до Львівського університету, М. Возняк студіював українську та класичну філологію, крім цього працював у вже згаданій українській гімназії. Після вибуху Першої світової війни М. Возняк виїхав до Каринтії (Австрія), де ним заопікувався «Союз визволення України», залучивши до редагування двотижневика «Вісник». У 1918 р. вчений повернувся до Львова і продовжив наукову діяльність: жив з того, що писав наукові статті для різних журналів: «від 1919 р. містив свої писання куди мене просили без огляду на політичні думки прохача, бо сам ніколи не належав ні до ніякої партії» [1, арк. 2].

У 1920-х рр. М. Возняк, як член Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ), не без допомоги М. Грушевського почав співпрацювати із Всеукраїнською академією наук (ВУАН) у Києві. У 1934 р. М. Возняка, як і інших галицьких академіків, було виключено з ВУАН. З приходом радянської влади у Західну Україну в 1939 р. ученого було поновлено у статусі академіка. Того ж року М. Возняк отримав звання професора Львівського університету, де згодом очолив кафедру української мови та літератури. М. Возняк є автором численних наукових праць, присвячених життю й творчості українських письменників, українського фольклору й театру, культурним взаєминам слов'янських народів. Упродовж 1920-х рр. науковець опублікував фундаментальне дослідження «Історія української літератури» у трьох томах. Особливо вагомим є внесок М. Возняка у вивчення біографії і творчості І. Франка. Він започаткував новий розділ у франкознавстві — вивчення світогляду Каменяря.

Особовий архівний фонд М. Возняка зберігається у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника (ЛННБ України ім. В. Стефаника) від січня 1955 р. У фонді М. Возняка (№ 29) широко представлені матеріали і документи біографічного характеру (автобіографії, свідцтва про народження, освіту, посвідчення та ін.), рукописи його праць з франкознавства, з історії літератури XVI–XIX ст., фольклору та етнографії, тексти промов, виписки з джерел, рецензії, фотографії, колекційні матеріали та ін. Особливе місце у рукописній спадщині

М. Возняка займає кореспонденція з вченими, громадсько-культурними діячами (В. Гнатюк, М. Грушевський, Ф. Колесса, Ф. Савченко, І. Шимонович, М. Яворський, Б. Якубський та ін.), інституціями (ВУАН, НТШ, Генеральне консульство СРСР у Львові та ін.), видавництвами («Радянська Україна», НТШ та ін.), редакціями («Червоний Шлях», «Західня Україна») та ін.

Загалом архівні матеріали та документи з архівного фонду М. Возняка активно вводяться до наукового обігу, а його особі присвячена чимала кількість доповідей і повідомлень на наукових конференціях [2] та окремі дослідження. Серед них, зокрема, монографія Л. Клебан [14], яка розкриває наукову та громадську діяльність М. Возняка, статті співробітників відділу рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаника (Т. Гуцаленко [9] та ін.), публікація листування М. Возняка з організатором української науки Михайлом Грушевським [10].

Вміст архіву М. Возняка сприяє вивченню питань, які дотепер залишаються актуальними, зокрема висвітлення окремих аспектів наукової та публіцистичної діяльності фондоутворювача та його співпраці упродовж 1920–1930-х рр. із ВУАН.

Після закінчення Першої світової війни та українсько-польської війни 1918–1919 рр. у Львові відновили свою діяльність вищі навчальні заклади та наукові товариства, серед них і НТШ. Умови розвитку НТШ у міжвоєнний період значно погіршилися як внаслідок перешкод з боку польської влади, так і через зменшення меценатської допомоги та відходу частини старих кадрів. Загальна кількість видань НТШ помітно зменшилась (за міжвоєнний період майже на 350 назв), погіршилась і їхня періодичність. Польська влада позбавила Товариство права видавати українські шкільні підручники, що було одним із основних джерел його прибутків [13, с. 87]. У зв'язку із накладеними обмеженнями галицькі вчені часто нав'язували контакти із науковими колами УСРР.

Важливу роль у становленні тісних наукових контактів НТШ з новопосталою ВУАН, яку «з великою радістю повитало Товариство» [26, с. 14], відіграв колишній голова «львівської академії» Михайло Грушевський (1866–1934). Завдяки його діяльності як голови Історико-філологічного відділу ВУАН упродовж 1920-х рр. співпраця двох інституцій та представників галицької та наддніпрянської інтелігенції значно поглибилася, мала усталений характер

та тривала до початку 1930-х рр. Безумовним підтвердженням цього стало визнання значних наукових здобутків та авторитету НТШ та обрання його членів С. Смаль-Стоцького (1918), В. Гнатюка (1923), К. Студинського (1924), С. Дністрянського (1926), І. Горбачевського (1927), М. Возняка, Ф. Колесси, В. Щурата (1928) академіками ВУАН. Водночас членами НТШ стали провідні науковці УСРР — Д. Багалій, М. Василенко, С. Єфремов, А. Кримський та ін. Загалом, на 1932 р. членами Товариства було обрано 9 дійсних членів ВУАН [21, с. 138].

Серед перелічених прізвищ науковців М. Возняк належав до тих осіб, кого М. Грушевський підтримував особисто, окреслював нові теми досліджень, надавав можливість публікуватися у редактованих ним академічних виданнях. Чимало М. Грушевський зробив для матеріальної підтримки М. Возняка, який був безробітний і жив винятково зі своїх праць. Галицький вчений пригадував: «Змога якогось певнішого заробітку відкрилась мені від 1925 р., коли я не міг подолати замовлень до київських і харківських видавництв, очевидно, поза львівськими. Зокрема став я близьким співробітником видавництв, які організував Михайло Грушевський і які скуплялись в Історичній Секції Всеукраїнської Академії Наук» [1, арк. 2].

У стосунках цих кореспондентів є цікавий факт про те, що від 17 червня 1924 р. М. Грушевський виношував ідею про подання кандидатури М. Возняка щодо обрання його членом-кореспондентом ВУАН, однак «гоноровий» М. Возняк спочатку відмовився. Відмова М. Возняка балотуватися у члени-кореспонденти ВУАН викликала роздратовану репліку історика у листі голові НТШ Кирилові Студинському (1868–1941) від 3 серпня 1924 р.: «Коли Возняк такий гоноровий, то прошу дати йому спокій. По літературі було вже два академіки, один для старшої доби (Перетц*), другий для нової доби (Єфремов**)... умножати без кінця академіків по історії літератури теж не можна! Коли галичани так низько собі цінять гідність члена-кореспондента, Академія може обійтись» [23, с. 245].

* **Перетц Володимир** (1870–1935) — український філолог, дослідник і видавець численних пам'яток давньої і середньовічної української літератури.

** **Єфремов Сергій** (1876–1939) — український громадсько-політичний і державний діяч, літературний критик, історик літератури, академік ВУАН (від 1919 р.), віце-президент ВУАН (від 1922 р.), дійсний член НТШ, публіцист.

Вдруге кандидатуру М. Возняка М. Грушевський висунув через чотири роки, і 29 червня 1929 р. М. Возняк разом з Ф. Колессою та В. Щуратом був обраний дійсним членом ВУАН. «З круга її [ВУАН — Д. К.] київських співробітників і професури київського університету виплила й моя кандидатура на члена Київської Академії Наук, що пройшла через усі інстанції одногolosно, як оповідав мені др. К. Студинський (я сам у Києві не був досіль). На потвердження мого вибору одержав я таку грамоту: «Всеукраїнська Академія Наук. Всеукраїнська Академія Наук обрала на свого дійсного члена Михайла Возняка. Обрання відбулося на засіданні Академії 29 червня 1929 року, скликаному згідно з постановою Ради Народних Комісарів УСРР з 16 квітня 1929 року [...]. По виборі одержав я збірну гратуляцію телеграфічну від групи вчених [...], а М. Грушевський, гратулюючи мені листовно, повідомив і запевнив мене, що мій вибір не зумовлений ніякими обов'язками» [10 с. 116].

Листування засвідчує, що М. Грушевський високо оцінював науковий потенціал М. Возняка. Дізнавшись від академіка К. Студинського про наукові плани М. Возняка, М. Грушевський запропонував йому підготувати листування І. Франка та М. Драгоманова і помістити його в 1-му томі «Матеріалів для культурної й громадської історії Західної України», що вийшов влітку 1928 р. Підготовка до видання листування Франка-Драгоманова була доволі напруженою, особливо на кінцевому етапі вичитки текстів, виникало чимало непорозумінь і призвело до того, що М. Возняк, «побачивши в присланій частині аркушів масу помилок, зрікся всякого зазначування свого ймення на книзі, яка цілком не відповідає моїм планам» [10, с. 117]. В одному із своїх листів М. Грушевський доволі емоційно відреагував на затримку видання листування І. Франка та М. Драгоманова: «На засіданні Істор.-Філологічного Відділу [...] знов випікали мені очі, дорогий Михайло Степанович, що листування Франка-Драгоманова не виходить — через брак виказу друкарських помилок. Я вже писав Вам про це мабуть разів із 5 а Ви не відповідаєте і спростування помилок не присилаєте. Се ставить мене, в наших академічних відносинах, в становище незвичайно прикре. Прошу поспішити доконче» [10, с. 119].

Намагання М. Грушевського налагодити міцний зв'язок між ВУАН та НТШ, залучити до наукової роботи західноукраїнських діячів науки і культури часто наштовхувались на спротив з боку

його постійних опонентів — віце-президента ВУАН Сергія Єфремова та постійного секретаря Агатангела Кримського (1871–1943). Реалізації творчих задумів дошкуляла і забюрократизована система в умовах зміцнення тоталітарного режиму. Так, у листі М. Грушевського до М. Возняка читаємо про труднощі з пересилкою коштів західноукраїнським науковцям: «Дуже мені жалко, що я досі не міг Вам післати грошей. От уже більше як місяць Академія з дня на день чекає на ліцензію на висилку валюти закордон, а приватна висилка така трудна, що не маю сумління посилати котрогось співробітника стояти в черзі з ночі на морозі щоб мати змогу післати 50 дол. (більше не можна одній особі того самого місяця післати)» [10, с. 135].

Загалом же у листах М. Грушевського до М. Возняка часто згадано проблеми з пересилкою грошей до Львова, багато уваги приділено виданню листування І. Франка та М. Драгоманова та іншим науковим роботам М. Возняка. З огляду на те, що листування М. Возняка та М. Грушевського опубліковане, зупинимось докладніше на інших матеріалах фонду. Співпраця М. Возняка з ВУАН відображена не лише у його листуванні з М. Грушевським. У фонді зберігаються два листи від Історико-філологічного відділу ВУАН (за 1928 р. і 1929 р.). В одному з них повідомлялося, що стаття [4] М. Возняка була опублікована у Науковому збірнику секції [12, арк. 2]. Листувався фондоутворювач і безпосередньо з Президією ВУАН. Зокрема у листі від 3 січня 1931 р. М. Возняк повідомляв про свої творчі плани на найближчий час: «Гепер продовжую працю над роботою «До джерел українського пісенного збірника Жеготи Павлі» й над збиранням листів Олени Пчілки-Косачевої до Франка» [7, арк. 1].

Звичайно ж М. Возняк, як академік, часто переписувався з ВУАН. Більшість листів від Академії мали офіційний характер. Так, у листі від січня 1930 р. М. Возняка просили повідомити про його співпрацю з іноземними вченими: «З доручення Голови комісії наукових зносин з закордоном ще раз просимо подати до Комісії відомості про Ваші зв'язки з закордоном за оцим програмом: 1. Членом яких закордонних Академій Ви є. 2. Чи обмінюєтеся з закордонними вченими або установами друкованими працями. 3. Чи маєте наукову кореспонденцію з закордонними вченими та установами. 4. Чи не провадите якоїсь спільної наукової роботи з закордонними вченими та установами» [7, арк. 2]. Фондоутворювач отримував інформацію про

ситуацію, зокрема фінансову, в Історико-філологічному відділі ВУАН, за яким він формально рахувався. У листі від 30 липня 1930 р. М. Возняка повідомляли: «Згідно із кошторисом Історично-Філологічного Відділу ВУАН на 1929–1930 р. на устаткування для Вашої катедри призначено 260 карб[ованців] на рік. Зазначену суму треба витратити до 1 жовтня ц[ього] р[оку]. Згідно з ухвалою Відділу гроші ці можна витратити на придбання потрібної Вам радянської наукової літератури. Тому, коли у Вас дійсно є потреба у придбанні такої літератури, просимо надіслати список потрібних Вам книжок для Вашої катедри, щоб можна було замовити їх до 15.IX. ц[ього] р[оку]. Жадної можливості щодо одержання зазначеної суми валютою немає» [7, акр. 3]. Ювілейний комітет ВУАН для організації святкування 40-річчя наукової діяльності та 65-річчя М. Грушевського, утворивши спеціальну редакційну колегію, звертався до М. Возняка з проханням надіслати свою недруковану статтю [33].

У листі до секретаріату Історико-філологічного відділу ВУАН від 1930 р. М. Возняк докладно повідомляв про свою співпрацю із науковими установами радянської України. Автор перелічує праці, які він надіслав до редакцій наукових збірників ВУАН: «Протягом 1929 року вислав я в «Історичну секцію» ВУАНу такі речі: Автобіографічний елемент в оповіданні Івана Франка «На дні»; М. Драгоманов у відновленій «Правді» [...]. Для комісії заходознавства виготовив я статєчку «Гервінусів Шекспір в очах Куліша», а для збірника київської філії Інституту Т. Шевченка післав «Листи Ів. Левицького до Ів. Пулюя» [7, арк. 1].

У 1925 р. в рамках історичних установ ВУАН була створена Комісія історії Західної України, яку очолював М. Грушевський. Комісія мала досліджувати історію соціального, економічного і політичного розвитку всіх українських земель «по той бік кордону», «ув'язати наукову працю цих порізаних політичними кордонами земель в одну цілість». Одним із найважливіших своїх наукових проєктів Комісія визначила видання наукового збірника «Західна Україна», що мав бути продовженням серії видань, присвячених порайонному дослідженню історії України. Активна праця над формуванням збірника розпочалась на хвилі поживавлення співпраці між ВУАН і НТШ, особливо після відновлення творчих взаємин між М. Грушевським та І. Крип'якевичем у 1928 р. М. Грушевський

підтримав ініціативу галицького історика щодо створення львівської групи співробітників Історичної секції ВУАН, зокрема Комісії історії Західної України й видання наукового збірника, присвяченого Галичині. На 1 липня 1929 р. до складу Комісії історії Західної України входив і М. Возняк. Проте ідеологічний і політичний похід проти М. Грушевського та його історичної школи на початку 1930-х рр. фатально позначився на долі збірника «Західна Україна», жодну з частин якого так і не було опубліковано [25, с. 776]. Варто відзначити, що в архіві М. Возняка збереглося кілька листів І. Крип'якевича до фондоутворювача [17].

Отже, бачимо, що М. Возняк брав активну участь у роботі ВУАН. Зберігся також лист від грудня 1939 р., у якому повідомлялося, що АН поновлює М. Возняку звання академіка [7, арк. 6].

Про співпрацю М. Возняка із ВУАН йдеться і в його листуванні із Філаретом Колесою (1871–1947) — львівським етнографом, фольклористом, музикознавцем, членом НТШ та ВУАН. Цікаво, що вчені контактували з АН УРСР ще у кінці 1930-х рр., задовго після того як були виключені з її складу. Так, у листі Ф. Колесси до М. Возняка від 24 серпня 1938 р. читаємо: «Пересилаю Вам два письма з Академії, які прислано під моєю адресою разом із ідентичними письмами до мене. Післав я Вам прохання від секретаріату Академії висловити зауваження до статуту Академії не пізніше ніж 1 вересня. Цей проект давно вже маєте в руках» [15, арк. 2]. Крім того, адресант шанобливо звертався до М. Возняка: «Високоповажний пане Академіку!» (лист від 1 серпня 1939 р.) [15, арк. 4]).

Листи історика та літературознавця з Києва Федора Савченка (1892–1936) до М. Возняка містять чимало інформації про співпрацю останнього з ВУАН. В одному з листів (2 жовтня 1927 р.) Ф. Савченко надіслав М. Возняку вирізку своєї статті із газети «Пролетарська правда», де автор дуже позитивно відгукнувся про роботу галицького вченого: «В останньому числі «Записок» [НТШ — Д. К.] знаходимо епохальну статтю-винахід [5] проф. Михайла Возняка, про рукописний збірник з бібліотеки Краківського Університету датований 1684 р. і підписаний ім'ям Кондратського в якому знайдено окрім різних польських пісень та віршів, українську думу та декілька українських пісень і між ними довші варіанти сатирично-гумористичних творів «Чабан» та «Теща» відомих лише з лірницько-кобзарського репертуару XIX ст. [...]. Тепер же ми

маємо думу з кінця XVII ст. [...]. Не знаємо як реагують львівські наукові кола на цей винахід одного зі своїх найвидатніших вчених, але є підстави ним пишатись» [24, арк. 1].

На одному із засідань Історико-філологічного відділу ВУАН М. Грушевський запропонував до обговорення статтю М. Возняка «Пісня про Байду: Корецький чи Д. Вишневецький», після чого у залі почалась дискусія, у якій взяли участь М. Грушевський, його донька, етнограф Катерина Грушевська (1900–1943), Ф. Савченко та історик і архівіст Володимир Щербина (1850–1936). У листі до Львова київський вчений докладно інформував М. Возняка про цю подію та думки наддніпрянських науковців про його роботу [24, арк. 5]. Також Ф. Савченко радив М. Возняку друкувати свої статті у збірнику «Західня Україна», що виходив під керівництвом голови однойменної літературної організації Василя Атаманюка (1897–1937), оскільки там платили гонорари за статті іноземних авторів [24, арк. 5].

Ф. Савченко неодноразово звертався до львівського вченого з проханням відшукати необхідні йому матеріали у львівських книгозбірнях та архівах. Так, навесні 1930 р. Ф. Савченко писав: «Казав мені акад[емік] Василенко*, що колись Доманицький** зробив копію листів Куліша до Гатцука з 1870-х рр. і що та є правдоподібно в бібліотеці Т[оварист]ва [НТШ — Д. К]. Будьте ласкаві дізнайтесь чи вони там є, скільки листів і за які роки. А може ще щось є з архіву братів Гатцуків Олекси і Миколи***» [24, арк. 10]. Загалом же у ф. 29 збереглося сім листів Ф. Савченка до М. Возняка.

Кабінет етнології ВУАН, заснований у 1922 р. на базі музею антропології та етнології ім. Ф. Вовка, тісно співпрацював із М. Возняком. Секретар кабінету Михайло Тарасенко прохав М. Возняка знайти у Львові листування Ф. Вовка з М. Драгомановим та І. Франком: «З доручення редакції Збірника [«Антропологія». — Д. К.] й звертаюся до Вас з проханням чи не могли б Ви взяти на себе

* **Василенко Микола** (1866–1935) — історик, громадсько-політичний діяч, член Центральної Ради та уряду Української Держави, голова-президент ВУАН у 1921–1922 рр.

** **Доманицький Василь** (1877–1910) — літературознавець, письменник, історик, фольклорист, публіцист, громадсько-політичний діяч, кооператор. Постійний дописувач «Записок НТШ».

*** **Гатцук Микола** та **Гатцук Олекса** — українські фольклористи, мовознавці і письменники другої половини XIX ст.

працю виготовити до друку Вовкове листування з згаданими діячами долучивши до ще невідомих-листів і всі ті, що були раніше опубліковані» [27, арк. 1]. Автор листа також пропонував галичанину подати публікацію до збірника праць, присвяченого пам'яті Ф. Вовка.

Перету Володимир (1870–1935) — російський філолог, історик, член НТШ та ВУАН, активно переписувався (українською мовою) з М. Возняком, залучав його до роботи у «Комісії давнього українського письменства», а також присилав йому свої праці [22, арк. 4]. Варто відзначити, що засновник франкознавства активно співпрацював із комісією давнього письменства Київського інституту народної освіти, куди надсилав передруки фотографій стародруків. Тільки впродовж травня 1930 р. він переслав 90 фотографій із поясненням та додатками, за що комісія висловила «найширшу подяку за надіслані цінні матеріали з галицьких рукописів...» [18].

На початку 1930-х рр. контакти галицьких та наддніпрянських науковців майже припинилися, інформація про роботу НТШ не доходила до Києва. Прекрасно ілюструє такий стан наукової співпраці лист В. Перету до М. Возняка: «Я так давно немаю жодних відомостей зі Львова, що нічого не знаю не тільки про Т[оварист]во, але й про окремих його членів, наших товаришів академіків К. Студинського, Ф. Колессу і В. Щурата. З Вами в справі видання давніх українських повістей листувався Ол[ександр] Назаревський*, і тому я чув, що Ви ще живі; про інших — не знаю. Мене дуже цікавить, що діється в Т[оварист]ві ім. Шевченка; чи видає воно «Записки», чи їх припинено? Останній №, що я його бачив, — був ювілейний на пошану Студинського. Чи друкувалося що небудь пізніше? [...] Ми живемо нібито в різних планетах», — слушно підсумував В. Перету [22, арк. 10] та просив М. Возняка приїхати таки до УСРР: «Виходить якось ніяково: ВУАН має 4-ох академіків з літературознавства, а в Києві не ані єдиного» [22, арк. 10].

В особовому архівному фонді М. Возняка зберігся лист від радянського історика та академіка ВУАН Матвія Яворського (1885–1937). Зокрема, 2 травня 1927 р. вчений радив М. Возняку вислати книги через посольство СРСР у Варшаві [34, арк. 1]. Літературознавець, критик і професор Київського інституту народної освіти

* **Назаревський Олександр** (1887–1977) — літературознавець, бібліограф.

Автор досліджень з історії української і російської літератур (зокрема давніх), текстології, бібліографії, фольклористики, мистецтвознавства.

Борис Якубський (1889–1944) в одному зі своїх листів до М. Возняка вітав його з присвоєнням звання академіка, а також просив привезти до Києва листування Лесі Українки [35, арк. 2].

У листах наддніпрянського вченого Іонакія Шимоновича (1885–?) до М. Возняка знаходимо цікаві відомості про наукове життя в УСРР та про співпрацю фондоутворювача з ВУАН. У жовтні 1926 р. І. Шимонович писав до М. Возняка про справи у харківському виданні «Червоний Шлях»: «справи стоять так: 1) Поему Франка «Св. Валентин» вже видруковано, а гонорар за неї Вам призначили в сумі 320 карб. 2) За коментар до вірша гонорар 10 карб., а разом Вам вислано 330 карб. Ці гроші Вам вишлють через «Українбанк» [32, арк. 2]. Також автор листа повідомляв, що публікацією праць М. Возняка у Києві займатиметься видавець В. Лакіза, зокрема останній планував видати в УСРР четвертий том «Історії української літератури». І. Шимонович писав і про великий авторитет М. Возняка як літературознавця серед науковців Наддніпрянщини: «Тут у Харкові деякі наукові та й громадські кола не раз обговорюють Вашу справу, щоб-то щоби дати Вам більшу спроможність для наукової праці. В кінці кінців прийшли до того, що треба Вас залучити до Академії Наук [...] отже є там думка, щоби Вас зробити дійсним чи навіть членом-кореспондентом, але з умовою сталого місячної платні в розмірі, яка би цілком Вас задовольнила [...], а до Києва час від часу Ви могли б їздити. Звичайно Вас тут вважають найбільшим спецом по історії української літератури. Але біда, що старий [М. Грушевський — Д. К.] не має в Академії більшості. Вам мабуть розказувати потрібно про академію. Крім Вас ще кандидатами до Академії є С. Дністрянський* та Ів[ан] Раковський**». Останні дуже потрібні для праці на місці, щоб-то в Києві» [32, арк. 4]. З того ж листа М. Возняк дізнався, що ВУАН поступово розширювалась і вже займала чимало будинків по всьому Києву.

* **Дністрянський Станіслав** (1870–1935) — академік, вчений-правник, політичний діяч. Був одним із засновників Українського вільного університету в Празі. Академік Вільної Української Академії Наук. З 1927 р. заочно обраний дійсним членом ВУАН.

** **Раковський Іван** (1874–1949) — антрополог і зоолог, педагог, громадський діяч. Голова НТШ (1935–1940).

В архівному фонді М. Возняка зберігаються документи, що висвітлюють його співпрацю з різними інститутами, організаціями та товариствами, які належали до ВУАН. Так, «Українське бібліологічне товариство», яке діяло при ВУАН у 1928–1929 рр., запросило М. Возняка до свого складу, пояснивши мету, яка стояла перед його членами: «Товариство має своїм завданням об'єднати українських бібліологів і практиків книжкової справи для спільної наукової роботи в галузі вивчення книги в її історичному та сучасному аспектах (історія книги, економіка, техніка, мистецтво, тощо)» [28].

Харківський науково-дослідний інститут Тараса Шевченка, що входив до структури ВУАН, також підтримував контакти з літературознавцем. В одному з листів за 1930 р. дирекція інституту запрошувала М. Возняка на конференцію до столиці УСРР (проте вчений так і не зміг приїхати), а також пропонувала співпрацювати з виданням «Літературний архів» [20, арк. 3]. У 1930 р. Інститут Тараса Шевченка почав організовувати першу в Україні Франкову виставку, матеріали якої мали б бути покладені в основу відділу І. Франка у Всеукраїнському літературному музеї. «У зв'язку з цим Інститут звертається до Вас з проханням ласкаво допомогти йому так своїми вказівками, як і передачею матеріалів, як фото (тимчасово, з умовою повернення після виставки), оригіналів автографів Ів. Франка, різні фото самого Франка, ілюстрований матеріал про життя Західної України Франкової доби, перші часописи, що по них друкувалися твори Франкові» [20, арк. 4]. Матеріали про І. Франка просила надіслати і дирекція «Книгоспілки» (Всеукраїнського кооперативу). Так, у листі до М. Возняка від 1926 р. йдеться: «Користаючи з нагоди листового звертання до Вас С. Вітика*, редакція збірника, присвяченого пам'яті І. Франка, уклінно просить Вас не одмовити в цій важливій справі. До літературного матеріалу для цього збірника дуже потрібно було б мати фактичний матеріал з життя й діяльності І. Франка. Отже Ваші спомини, живі згадки про життя І. Франка будуть для нас дуже бажаним матеріалом. Всі витрати і гонорар буде виплачено негайно ж» [16, арк. 1].

* **Вітик Семен** (1876–1937) — громадсько-політичний діяч. Посол до Австрійського парламенту, член Національної ради ЗУНР. У 1920-х рр. перебрався до УСРР, де займав посади в уряді.

Для Збірника Інституту Т. Шевченка у Харкові, присвяченого романтизмові, М. Возняк «виготовив [...] й вислав статтю про «Кральдворський рукопис в українському письменстві», а незалежно від збірника, замітку про уваги Івана Левицького до свого перекладу праці Прижова про Україну. Крім того приготував [...] дальші матеріали до життєпису і творчості Франка та збирав матеріали для задуманих будучих праць. Із зібраних матеріалів треба згадати матеріали до спорів між представниками української армії та Войнаровським за Мазепині скарби перед бендерською комісією, що її визначив Карло XII» [14, с. 83].

М. Возняк активно листувався з Українським науковим інститутом книгознавства (постав у Києві в 1922 р. на основі Головної книжкової палати і проіснував до 1936 р.). У фонді представлені листи до М. Возняка за 1924–1928 рр. Вченого запрошували до співпраці у виданні «Бібліологічні вісти» [29, арк. 2]. Інститут обмінювався з ним різного роду матеріалами: «Інститут Книгознавства дуже вдячний Вам за надіслані польські бібліологічні видання. Взамін ми одночасно надсилаємо Вам деякі видання. Просимо й надалі надсилати нам стару та нову польську бібліологічну літературу, а взамін ми зможемо завжди надсилати всю потрібну Вам літературу» [29, арк. 2]. Кілька листів стосуються статті, яку М. Возняк запланував написати про бібліографа та фольклориста Михайла Комарова (1884–1913): «Ів. Ів. Кревецький* переказував нам, що Ви були такі ласкаві і згодні написати для наших «Бібліологічних Вістей» статтю про Комарова, використавши його листування, що зберігається в Науковому Товаристві» [29, арк. 4]. Редакція «Бібліологічних Вістей» вважала своїм обов'язком надрукувати статтю про М. Комарова [3].

В архіві збереглися листи до М. Возняка від різних музеїв УСРР, зокрема від Українського театрального музею, що був заснований 1923 р. як театральний музей при Мистецькому об'єднанні «Березіль», яке очолював реформатор українського театру Лесь Курбас (1887–1937). У листі за 1930 р. керівництво музею дякувало вченому за його статтю [6] та запрошувало до подальшої співпраці з «Річником Українського Театрального Музею» [30]. Музей українських діячів Науки та Мистецтва у Києві також намагався

* **Кревецький Іван** (1883–1940) — історик школи Михайла Грушевського, бібліограф, громадський діяч і журналіст. Керівник бібліотеки НТШ.

налагодити контакт з М. Возняком. Музей був організований на базі меморіальних збірок музею Українського наукового товариства (УНТ) в Києві. У 1919 р. в ньому створено окремий відділ українських діячів, а після приєднання у 1921 р. УНТ до ВУАН відділ перетворено на окремий академічний Музей діячів України при Історико-філологічному відділі [31]. Дирекція установи зверталась до М. Возняка: «Цим ще раз просить Вас музей не відмовити прислати йому матеріали Вашої наукової та громадської діяльності, для виставки «Діячі сучасної науки». Опис Ваших праць, автограф Ваш, чернетку якоїсь праці [...] та інші меморіальні матеріали. Музей з глибокою подякою поверне Вам усі ці матеріали по завершенні виставки» [19].

У 1927 р. у Львові було створено Генеральне Консульство СРСР, яке до 1939 р. активно пропагувало радянську культуру, науку, досягнення економіки серед західноукраїнського населення. М. Возняка часто запрошували на заходи, організовані консульством. Так, у кінці 1928 р. генеральний консул СРСР у Львові Георгій Лапчинський (1887–1938) і його дружина Зоя запрошували М. Возняка «на чай» до приміщення консульату з нагоди прибуття у Західну Україну представників радянської науки [8, арк. 2]. Подібний лист фондоутворювач отримав і наступного року: «Консульство СРСР у Львові має честь запросити Вас на прийняття, яке відбудеться 16 вересня в помешканні Консульства з приводу приїзду до Львова члена ЦВК СРСР і УСРР, Народного Комісара Освіти УСРР акад. М. Скрипника» [8, арк. 3].

Варто відзначити, що наукові контакти М. Возняка з ВУАН часто відбувалися за посередництвом Генерального Консульства СРСР у Львові. В справі слідчого відділу львівської команди державної поліції Польщі зазначено: «У зв'язку з слабо розвинутою українською видавничою справою у Польщі він [М. Возняк. — Д. К.] почав друкувати свої роботи за посередництвом консула Лапчинського на Радянській Україні в органі Української Академії наук «Україна» та в місячнику «Життя і революція». Гонорар за роботи йому виплачують за посередництвом консула Лапчинського». Завершувалася ця інформація зауваженням, що професор М. Возняк «заохочує і запрошує інших авторів посилати свої роботи на Радянську Україну» [11, с. 313].

Після того, як у 1929 р. Народний комісаріат освіти УСРР і ВУАН схвалили новий правопис української мови, НТШ прийняло і почало застосовувати його у своїх виданнях. Того ж року М. Возняк видав у Львові «Український правопис із словничком», у якому послідовно пропагував правила «харківського» правопису і подавав рекомендовану ним граматичну термінологію, а також термінологію російську і вживану в Галичині. До правопису М. Возняк додав словник, що містить близько 6500 слів у «харківському написанні». М. Возняк згадував, що «Ухвалений у Харкові правопис, прийнятий ВУАНОм і львівським Науковим Товариством, домагався також львівської публікації. Тому досить часу зайняло мені не так упорядкування правопису, як залагодження правописного словничка» [14, с. 189]. Зокрема й через наполягання М. Возняка Львівська шкільна кураторія видала новим правописом читанки для шкіл. У квітні 1934 р. у Львові відбулася правописна конференція українських учителів-мовників, яка ухвалила вважати правопис 1929 р. як обов'язковий [2, с. 82].

17 вересня 1933 р. у ЦК КП(б)У підготували російськомовний проект постанови Ради народних комісарів УСРР про виключення зі складу дійсних членів ВУАН М. Возняка, К. Студинського, Ф. Колесси та В. Щурата: «За останній час виявилось, що Возняк, Колесса, Студинський і Щурат своїми деклараціями і заявами про сприяння культурному будівництву робітників і селян Радянської України тільки обманували українські трудящі маси, тільки ховали своє справжнє обличчя. Насправді Возняк та ін. тісно пов'язали себе з тими пануючими класами в Польщі, які разом з німецькими фашистами проводять політику інтервенції по відношенню до Радянського Союзу [...]. Возняк та ін. повністю продались польським поміщикам, які бажають повернути собі землі, що були конфісковані робітниками і селянами Радянської України» [23, с. 310].

4 жовтня 1933 р. на засіданні Президії ВУАН за участю її президента О. Богомольця, а також членів Президії академіків О. Палладіна й О. Гольдмана, вченого секретаря Президії А. Адамовича і кількох запрошених «представників» було розглянуто питання про академіків з Галичини. Серйозно занепокоєна імперіалістичними «зазіханнями» львівських науковців Президія ВУАН ухвалила: «Академіків Возняка, Колессу, Студинського і Щурата

виключити зі складу Академії і позбавити звання академіків як ворогів трудящих мас» [23, с. 311].

Після того, як контакти НТШ та ВУАН перервалися, М. Возняка почали таврувати як «буржуазного вченого», зокрема, В. Лесик згадує: «Нам студентам і аспірантам Харківського університету, у передвоєнний час (у 30-і роки) ім'я М. Возняка було мало відоме. Ми знали тільки, що Возняк не харківський чи київський, а західноукраїнський вчений-історик української літератури. Наші харківські викладачі говорили нам, що Возняк — буржуазний вчений із табору Грушевського, буржуазний націоналіст, а тому, мовляв, його праці не мають ніякої вартості» [21, с. 315].

Отже, матеріали особового архівного фонду М. Возняка, що зберігаються у відділі рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаника, дають можливість простежити окремі аспекти співпраці львівського науковця з ВУАН. Епістолярій фондоутворювача розкриває деталі кооперації М. Возняка як із наддніпрянськими вченими, так із окремим установами при ВУАН.

1. Автобіографії М. Возняка (6) і особистий листок по обліку кадрів. Чорнові автографи і машинописи з підписами // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 1. — 17 арк.
2. Академік Возняк і розвиток української національної культури: наукові читання, Львів, 20 березня 1990 р. : тези / гол. ред. Міщенко Л. ; ЛДУ ім. І. Франка, Ін-т франкознавства, каф. укр. л-ри, каф. укр. мови. — Львів, 1990. — 105 с.
3. *Возняк М.* До діяльності Михайла Комарова / *Михайло Возняк* // Бібліологічні вісті. — 1927. — № 4. — С. 12-46.
4. *Возняк М.* До початків нового українського письменства / *Михайло Возняк* // Науковий Збірник Історичної секції ВУАН. — 1928. — № 1. — С. 21-33.
5. *Возняк М.* Із збірника Кондрацького кінця XVII в. / *Михайло Возняк* // Записки НТШ. — 1927. — Т. СXLVI : Праці Фільольогічної секції. — С. 155-179.
6. *Возняк М.* Стосунки М. Кропивницького з галицькими українцями / *Возняк Михайло* // Річник Українського Театрального Музею. — 1929. — С. 21-29.
7. *Возняк М. С.* Листи до Президії Академії Наук УРСР // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 199. — 7 арк.
8. Генеральне консульство СРСР у Львові. Листи до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр 574. — 5 арк.

9. *Гуцаленко Т.* Задум і реалізація «Історії української літератури» М. Возняка у документальних свідченнях його архіву / *Тетяна Гуцаленко* // Національна книжкова та рукописна культура: історія, методологія, джерельна база : матеріали міжнар. наук. конф., Львів, 29-30 квіт. 2009 р. / НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника, від-ня «Наукова бібліографія і книгознавство». — Львів, 2009. — С. 124-128.
10. *Дядюк М.* Листи Михайла Грушевського до Михайла Возняка / *Мирослава Дядюк* // *Український історик*. — 2006–2007. — Т. XLIII–XLIV. — С. 113-154.
11. З історії революційного руху у Львові. 1917–1939 : документи і матеріали. — Львів : Ін-т суспільних наук АН УРСР, 1957. — 796 с.
12. Історична секція при Українській АН УРСР. Листи до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 603. — 7 арк.
13. Історія Львова : у 3 т. / Національна академія наук України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича ; редкол.: *Я. Ісаєвич* та ін. — Львів : Центр Європи, 2007. — Т. 3. — 575 с.
14. *Клебан Л.* Наукова та громадська діяльність Михайла Возняка, 1881–1954 / *Леся Клебан*. — Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, 2010. — 190 с.
15. *Колесса Філарет.* Листи до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 325. — 4 арк.
16. Книгоспілка. Листи до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 563. — 2 арк.
17. *Крип'якевич Іван.* Листи до Возняка Михайла Степановича // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 338. — 9 арк.
18. *Махновець Леонід Єфремович.* Лист до Возняка Михайла Степановича // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 377. — 1 арк.
19. Музей українських діячів Науки та Мистецтва. Листи до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 580. — 1 арк.
20. Науково-дослідний Інститут Тараса Шевченка в Харкові. Листи до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 556. — 5 арк.
21. *Нечиталюк М.* «Честь праці!»: академік Михайло Возняк у спогадах та публікаціях / *Михайло Нечиталюк* ; ЛНУ ім. І. Франка, Ін-т франкознавства, ф-т журналістики. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2000. — 422 с.

22. *Перету В.* Листи до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 426. — 11 арк.
23. *Рубльов О.* Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних і культурних процесах (1914–1939) / *Олександр Рубльов.* — Київ : Ін-т історії України НАН України, 2004. — 648 с.
24. *Савченко Федір.* Листи до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 450. — 10 арк.
25. *Стеблій Ф.* Збірник Західна Україна — нездійснений проект М. Грушевського й І. Крип'якевича / *Феодосій Стеблій* // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Львів, 2001. — Вип. 8 : Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. — С. 765-778.
26. *Студинський К.* Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові (1873–1928 рр.) / *К. Студинський* // Записки НТШ. — 1929. — Т. CL : Праці Філологічної та історично-філософичної секції. — С. 9-18.
27. *Тарасенко Михайло.* Лист до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 473. — 2 арк.
28. Українське Бібліологічне Товариство. Лист до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 611. — 1 арк.
29. Український Науковий Інститут книгознавства. Листи до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 552. — 9 арк.
30. Український Театральний музей. Лист до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 581. — 1 арк.
31. *Федорова Л. Д.* Музей українських діячів науки та мистецтва / *Л. Д. Федорова* // Енциклопедія історії України. — Київ : Наук. думка, 2010. — Т. 7 : Мл–О. — С. 115.
32. *Шимонович Іоанікій.* Листи до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 509. — 7 арк.
33. Ювілейний Комітет при Українській Академії Наук. Листи до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 571. — 1 арк.
34. *Яворський Матвій.* Листи до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 516. — 1 арк.
35. *Якубський Борис.* Листи до Возняка М. С. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 29, спр. 518. — 2 арк.